

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VII.

V Ljubljani 15. marca 1867.

List 6.

NESTALNOST.

Péna je življenje naše, naglo mine, in ga ni,
Senca zemeljsko veselje, ki le z nami vred terpi,
Kaj po sreči hrepenjenje, po veselji toljk željá?
To je, ker življenje jima trdne stalnosti ne dá.

Sreče stanovite nimaš, naj živel bi dosti let —
Kaj ti je veselje, radost, — moral bodeš vendar vmret';
Glejte, lep obraz deviški v merto perst se spremeni,
Cvetje našega življenja naglo kakor piš miní.

Grob za ped nas komaj loči od zibeli mladih let —
Naj srečnej v solz dolini, kdor ne veže se na svet,
Noč in dan je smert na straži, nikdar ona ne zaspí,
Dan, ki smo ga doživeli, morda je naj zadnjiší.

Danes polen sladke nade se raduješ brezskerbno,
Jutri morda že v persteno te gomilo ponesó.
Trdnega ker ni obstanka, daj prijatelj mi rokó,
Nit življenja če se vterga, naj poprej ti dam slovó! —

Ivan Tomšič.

Nekaj starega v novi obleki.

Serce nagibuje, pamet pa vodi človeka pri njegovem djanji
in nehanji. Ker se razne dušne moči pri otroku že zgodaj za-
čenjajo razvijati, mora tudi učitelj kot rejnik skerbeti, da se

otroku dušne moči spešno razvijajo. Kako blažiti serce, smo poslednjič nekaj govorili, poglejmo danes, kako učitelj razvija pamet pri otroku!

Začenja se to precej, kedar se otroci čerke učé. Kdor bolje čerke razločuje, jih tudi hitreje spoznava. Tedaj naj učitelj otroku pové, v čem so si čerke podobne, v čem pa se razločujejo; da jih ložeje obderzé, naj jim to poočituje. Še bolje se pa otrok učí razločevati, spoznavati in misliti, če spreminjamo na tablo narisane čerke in iz njih druge izpeljujemo; pamet, ki se pri otroku zbuja, dobí s tem vedno kaj gradiva.

Branje pa donáša pameti čedalje več dušne brane. Kedar enkrat otrok pravilno zloguje (zloge skupaj izgovarja), ni več daleč od branja, in brez težave do tje pride. Razločujemo pa dvojno branje, in sicer

a) mehanično in b) premišljeno. Kdor posamesne zloge pravilno in razločno izgovarja in jih veže v besede, ta bere mehanično pravilno. Kdor svoj glas po berilu vravnuje, ga zvišuje ali znižuje, povdarja ali odjenjuje, ta bere premišljeno.

Oboje je v šoli imenitno, in za oboje naj se enako skerbí. Kjer pa otroci beró le mehanično, zgodí se, da berilno vajo preberó, pa vendar ničesar ne vejo povedati. Mehanično branje je za učitelja in učenca bolj zložno; a branje s premislíkom tirja od učenika, da je ves vanj zamišljen. Učenik, ki sam premišljuje, napeljeval bo tudi učence v to; njih pamet bo dramil, da se bo veselo zbujala.

Kje bo pa jemal učitelj moči, da bo zmirom veselega, čiljega in bistrega duha, ker ga skerbí od vseh strani obdajajo in ima toliko sitnosti v šoli? Res da, težko je, pa s trdno in stanovitno voljo, bo že šlo, včasí boljše, včasí slabše. — Varujmo se pa posebno zelene nevošljivosti in nezadovoljnosti s svojim stanom, ker ta človeku življenje popolnoma ogrení, ostrupí, in mu jemlje vse veselje.

Da bomo premišljevalno brali in s tem kaj prida dosegli, deržimo se nekterih starih vodil, ktere je skušnja poterdila; te la so:

1. Učitelj naj bo sam pazljiv pri branji, in naj bo s svojimi mislimi pri otrocih in pri berilu, to je, on naj prevdarja, kako otrok po svoji pameti to razumeva in zapopada.

2. Naj posebno gleda na to, da otroci počasi in premišljeno beró, ker to je neogiblivo potrebno, da se branje razumé,

Ce pa otrok hitro in poveršno bere, branja ne bo razumel, ne zapopadka v glavi obderžal.

3. Odveč bi bilo, ko bi hotel še opomniti, da naj se pri branji pazi na ločnice. Kdor bi na nje ne pazil, bi sam branja ne razumel, pa tudi drugi bi ga ne razumevali.

4. Ako drugače ni, naj učitelj otrokom pokaže, kako napčno bi bilo brati in ne paziti na ločnice. Naj jim bere neznanu povest, in naj nič ne pazi na ločnice, potem pa naj sprašuje otroke, koliko so ga razumeli. Ako jim pa to povest pravilno prebere, bodo otroci kmali spoznali, da je potrebno paziti na ločnice. Učenik naj tedaj sam prvi bere, potem pa boljši učenci, tako se bo vsa šola privadila lepoglasnega branja.

Beremo pa za to, da se kaj naučimo; prizadevajmo si torej, da bodo učenci, ko so se naučili brati, s tem si mnogo koristnega in lepega pridobili in razne dušne moči urili. Torej naj učitelj praša učence, kaj so brali; kar je pri branji nerazumljivega, naj jim razloži, in naj jim pové, kako si bodo prebrano po svojih okoliščinah v prid obračali. Tako se bodo navadili otroci brati s premislikom in pridom.

Naj bolje se pa pamet bistri posebno pri malih otrocih s številjenjem iz glave. Številjenje zbuja tudi zanikerne v poslušanje in v bistri razsojo, in navadi duha, da premišljuje in pretehtuje. Ni pa zadosti, da otroci le mehanično številijo, timveč učitelj naj jim razlaga, zakaj mora to tako biti, in ne drugače, razloge naj ponavljajo; duh ostane tako vedno delaven.

Tudi slovnica in pravopisje je prav pripraven pripomoček vaditi otroke, da mislijo in prevdarjajo. Razločevati morajo naj poprej besedna plemena, gledati na njih sklanjavo in sprego; to jih sili, da prevdarjajo in različnosti iščejo. Še bolje pa od besedoslovja sili stavkoslovje v prevdarek. Sploh stavka teoretično ne moremo razumeti, ako umno ne mislimo. Koliko tedaj slovnica prav in umno obdelovana pripomore, da se pamet budí, lahko iz tega posnamemo.

Posebno pa naj učenik keršanskega nauka vadi otroško pamet, da bode resnice sv. vere razumevala. Resnice sv. vere morajo otroci z nedolžnim in vernim srcem sprejeti; poleg tega je pa še tudi potrebno, da se svoje vere zavedajo. Zaničevavci sv. vere in sploh tisti, ki bi radi ljudstvo ob sv. vero pripravili, merijo na nevednost prostega ljudstva, in s svojimi videznimi in zapeljivimi razlogi ljudstvo v veri motijo; a prosta člo-

veška pamet, ki se terdno derži razodete božje besede in ki je bila v verskih rečeh zadosti podučena, dostikrat bolj močno in krepko spodbija napade in naskoke na sveto vero, kakor učenjaki v svojih učenih in zapletenih obravnava. Treba je tedaj take resnice sv. vere, ktere se dan danes navadno naskokujejo, otrokom tako pojasnovati, da bodo razloge za to vedili; videzno modrovanje jih ne bo osupnilo; spoznali bodo krive preroke in zapazili volka v ovčji koži, potem ga pa lahko z njegovim lastnim orožjem napadli in zmagali.

Če tedaj učenik šolske nauke tako obdeluje, da čutila blaži, serce požlahnuje, um bistri in pamet vedri, odgojuje ljudstvo; ni dninar ali le najemnik, in otroci spolnovaje njegove nauke bodo srečni na tem in unem svetu. *M. Močnik.*

P a š n i k.

Nekaj v prevdarek.

Besedi „lepo“ in „koristno“ se v navadnem govorjenji ne razločujete in se večkrat zamenjate; a te dve besedi izrazujete med sabo različni pomen. Lepo je tisto, kar nam dopada po vnanji obliki; koristno, kar nam dopada po znotranji vrednosti. Potonka n. pr. je lepa; kosček kruha je koristen.

Ako opazujemo reči, kterim se prilagate lastnosti „lepo in koristno“, najdemo te la splošna pravila:

1. Reči, ktere so pred vsem lepe, dostikrat celó nič, ali malo koristijo.
2. Reči, ktere so zeló koristne, večkrat niso kar nič, ali vsaj menj lepe.
3. Reči, ktere imajo oboje lastnosti na sebi, so le redke in izjemki takih splošnih pravil.

To se povsod poterjuje, naj pogledama kamor koli hočemo.

a. V živalstvu: pri tičih, pav, labud in golob so bolj lepi, — kokoši, race in gosi so bolj koristne. Senica, lisec in detal imajo lepše perje, — slavec, škerjanec in drozeg lepše pojejo.

b. V zelišah:

Razna žitna plemena in kuhinske zeli nimajo pisanega cvetja, — limbarji, hiacinti in cesarski tulipani imajo čebulo, ki se ne vživa.

c. V kovinah:

Železo in baker sta zeló koristna, zlato in srebro sta zopet bolj lepa.

Kar je na oči lepo, ni tudi vselej koristno; oblika je večidel drugačna. Lepemu nasproti je gerdo; zato ker reč ni lepa, ni še vselej gerda. Kakor je med bogastvom in revščino, med vročino in mrazom, tako je tudi med lepim in gerdim še srednja stopnja, kateri pravimo enojna, prosta ali navadna. Moka, kruh, sploh vse koristno je takšno na oči. In to pravilo je tako splošno, da se še nahaja pri višji umetnosti in pri usmiljenji božjem. Naj koristnejše znajdbe novejšega časa so soparni stroji in elektro - magnetnični daljnopisniki. Njih moč je tako velika, da se jima svet čudi in da sta družinske razmere čisto predružačila; vendar pri obojih ni nič drugega kakor navadna odteza in priteza. Kakor izvedenci pravijo, so pesniška dela starih novejšim pesnikom zgledi, katerih ne dosegaajo, in vendar kako so prosto pisana! Göthejevega Faust-a še celó učenim razlagajo, da ga razumejo; iliado v materinski jezik prestavljeno bere elementarni učenec z veseljem, učeni pa jo občuduje. — Pri milosti božji je veliko nam prikritega; kedar pa kaj vidimo, je oblika enojna. Zgodovinske bukve sv. pisma v novi in stari zavezi so pisane tako enojno ali prosto, da se v tem kar prekositi ne dajo. Nekteri potopisci kraje sv. dežele tako sladko občutljivo popisujejo, da bi človek mislil, da mu mora serce počiti. Od te velike občutljivosti se ne najde v sv. evangelijih ničesar, tudi ne pri sv. Janezu, ki je vse sam vidil; te potopise beremo le enkrat, a evangeliste bolj ko jih prebiramo, bolj se nam prikupijo. — Enojnost v naj višji stopnji najdemo v ss. zakramentih, posebno pa in naj bolj v zakramentu presvetega rešnjega telesa, v katerem se Bog, ki svet razsvetljuje in kterega nebesa ne obsegajo, človeku bliža v podobi kruha . . . To je tedaj pravilo, ki povsod veljá.

Poglejmo pa sedaj, kako se to vjema s šolskim podukom. Skušnja nas uči, da je tudi tukaj tako, in razlogi za to so dobljeni, ako le malo premišljujemo. Tudi poduk mora biti enojin, tim bolje koristi; bolj ko je zapleten in umeten, tim menj koristi. Podučujemo, da nas drugi razumejo, da potem postanejo naši učenci boljši, umnejši, bolj sposobni za ta in uni svet. Le z enojnim, nezapletenim podukom se to doseže. Če je podučevanje preučeno ali preobširno, ali preveč zapleteno, učenci ga

ne poslušajo pazljivo, tedaj ga ne razumejo in tudi ne obderžé, in si za potrebe v življenji nič novega ne naučé, in tudi npravnega življenja ne zboljšajo.

Tako imenovani snovni (materialni) namen se tako ne doseže, in ker tudi dušnim močem ne prinaša nove hrane, tudi obličén (formalen) ne. Podučevanje je vsakako brez koristi. Vzrok je ta, ker je razum tako plitev. Kako je prosto ljudstvo in kako so začetni učenci slabega razuma, tega mlajši učniki ali duhovni kar verjeti ne morejo. Le kdor se bolj suče med prostim ljudstvom, to lahko zapazi in rad verjame.

Učenik tedaj, ki hoče s svojim podučevanjem koristiti, naj se prizadeva, da je njegovo podučevanje prosto. V tej reči se človek nikdar ne douči. Dalje od nas ko so mladinska leta, njih misli in zapopadki, toliko težeje je to. Troje se nam vendar v ta namen priporoča. Pridno prebirati bukve, ki so prosto pisane. Sveto pismo je tukaj prvo, in za nas Slovence Slomšekovo pisanje. *) Skušnja nas uči, da se jezik in pisava ravná po branji.

Čitatelj časnikarski rad modruje, vitez iz romanov se kočati in šopiri. Drugi pripomoček je, poslušati ljudi v takem govoru izurjene.

Tretje je pa lastno premišljevanje.

Kedar se učenik za nauk pripravlja, naj si odgovarja na te la vprašanja: „Kako bi mogel to naj bolje razložiti? Ali bi se to ne dalo še krajše povedati? Kjer je beseda dovolj, je stavek odveč. Ali ni mogoče za to reč izrazov najti, ki se sploh lajlej razumejo in so bolj navadni? V teh rečeh poglejmo zidarja, ki naj poprej pogleda luknjo, potem pa poišče kamna, kterege vanjo vtakne. Ko bi se človek po podučevanji vselej izpraševal, bi spoznal, da skerb, kako izraziti se, ni odveč ali nepotrebna. — Če se pa človek prosto izrazuje, njegov govor ni lep, prijeten, in ne dopada! — So pisma, ktera so prosto pisana, pa jim drugega primanjkuje; to pa ne izvira od tod, ker so prosto pisana, vzroki drugej tiče. — Ako pa ni drugače, da je podučevanje pomanjkljivo, boljše je, da je menj lepo, samo da je koristno. Demosten, naj večji govornik v Greciji, je gotovo lepo in prijetno govoril, in vendar ni toliko veljal pri ljudstvu,

*) Rajnki je tako lepo, zraven pa tako prosto in lahko umevno pisal, da bodo njegovi spisi beržkone zmirom zgledi v tej reči.

kakor prosti in navadni Focij. Če je namreč Demosten z zmagovavno gorečnostjo ljudstvo do nevarnega sklepa pripeljal, in Focij, kateri ni bil zgovoren, z nekterimi prostimi besedami dokazal, da Demostenovi razlogi ne veljajo, je ljudstvo precej bilo drugih misli, in Demosten je zastonj govoril.

Ta je tedaj, zagledavši Focijona priti, večkrat rekel: Ta bo pomlatil moje besede, kakor s sekiro. Ako je bilo pri Gerkih, ktere so gladki jeziki čisto razvadili, mogoče, da je prosto in navadno razkladanje zmagalo učeno govornišstvo, koliko bolj bo to mogoče po vaseh in na deželi! Ako tedaj tukaj kdo božjo besedo prosto oznanuje, se lahko reče od njega, da on govori, kakor tak, ki ima oblast nad nami. Da se pa prosto z lepim in vzvišenim lahko vjema, nas uči Stvarnik v naravi. Poglej žitno polje! Bilka se bilki družii; vmes je cvetica vpletena, in ko postanemo in žitno polje ogledujemo, kako ga veter sim in tje ziblje, zleti iz zelenega klasja škerjanček in pevaje se vzdiguje do sinjih oblakov in iz zelenega zakotja prepelica poje svoj „pet pedii“. Da bi bilo tudi podučevanje podobno tej sliki, in doseglo se bo ž njim ravno taisto: Naj popred bo razveselovalo, potem pa hranilo! (cf. „Schulfreund“.) M.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XI.

U. Pervi književni jezik slovanski je tisti, v katerem sta v 9. veku učila in pisala ss. Ciril in Metod, v katerem so govorili in pisali nju učenci in nasledniki, v katerem so pisane najstarje cerkvene knjige slovanske, ki so se nam ohranile v starodavnih prepisih. — Kako se prav za prav imenuje?

T. Imenuje se v starih slovanskih in neslovanskih knjigah jako različno; o tem sem pisal drugej. Poglavitne imena pa sem ti povedal v doslej razkazanih razredbah slovanskih govorov. Dobrovsky p. mu pravi „slavica vetus“, Šafařik „staroslovančina, cirilsko, cerkveno ali starobulgarsko narečje“, in Miklosiç mu veli „staroslovenščina ali jezik staroslovenski“.

U. Kaj mi je misliti o teh naslovih?

T. „Cirilsko“ narečje bi ga jaz ne imenoval zato, ker ga ni samo Ciril govoril in pisal, ampak tudi Metod in mnogi nasledniki.

U. Morebiti se prav zove „slovansko cerkveno“ narečje, kakor mu pravi tudi Šafařík?

T. Gledé na to mi je všeč, kar svetuje Miklosič. Pervi knjižni jezik slovanski se je pozneje po bulgarskem, serbskem, ruskem mnogotero spremenil, in ta tako spremenjeni jezik, ki je v rabi sedaj še v vzhodnji cerkvi, naj se imenuje cerkveni jezik slovanski.

U. Da se staroslovanski jezik ne more zvati, si že omenil, ker bi sicer utegnil marsikdo misliti, da je oče vsem sedanjim slovanskim narečjem ali govorom. — Šafařík mu veli tudi starobulgarsko narečje; jeli to imenovanje pravo?

T. Da je prvi knjižni jezik slovanski v tesni zvezi s starobulgarskim, to je res in to se da lahko pojasniti iz njegove zgodovine. Vendar se med seboj tudi razločita. Razun tega je ime „Bulgar“ tuje, ni domače, ni slovansko.

U. Po tem takem ostane le imenovanje Miklosičevo: staroslovenščina, in prva hčerka njena je naša ali nova slovenščina. Toda v tem, si djal unkrat, mu oporekajo še mnogi učenjaki.

XII.

U. Ta tako uči, drugi drugač! Komu čem tedaj verjeti, kaj si sedaj misliti o imenu in o razmeri prvega knjižnega jezika slovanskega? Godí se mi kakor človeku, ki gre skozi lés, pa ne vidi drevés!

T. Jasno ti bode prvo, ako se spomniš tega, kar sem ti pripovedoval v pomenkih o splošnjem ali občnem imenu našem (Jezič. III, 40.), ki se v naj starših in naj boljših knjigah glasi Sloveni. Bili pa so Sloveni poseben rod, v 9. veku krog Donave; k njim sta prišla sv. Ciril in Metod, in njihov jezik, ki se mu je slovenski reklo, se je povzdignil tedaj v knjižni jezik, in tako je tudi njih posebno ime postalo vsem občno. Prešlo je na ves narod z nekterimi premembami n. pr. Slovan pri Cehih, Slavjan pri Rusih, Slaven pri Serbih in Hrovatih itd.; in potem se kliče tudi jezik tu slovanski, tam slavjanski ali slavenski. Pervotna oblika je tudi pra-

vilna; torej se sedanji slovanski jezičniki že skorej sploh strinjajo v tem, da prvi naš knjižni jezik imenujejo slovenski ali slovenščino.

U. Pervotno pa pravilno imensko obliko imamo ravno Slovenci jugozahodnji pa severovzhodnji t. j. Slovenci pa Slovaci; in kaj veljá, da smo ravno mi tudi po jeziku pravi nasledniki tedanjih Slovenov.

T. Šafařik piše (Urspr. und Heimath des Glagolit. 1858) in po njem hrovaški jezikoslovec Jagić, da gledé na brizinske spominke mi Slovenci nismo neposredni potomci ali nasledniki panonskih Slovenov, kakor bi si po imenu utegnil kdo domišljevati (vid. Tisućnica slov. apost. ss. Cir. i Met.).

U. Če nismo neposredni, smo pa posredni! Po brizinskih spominkih soditi, tudi ni varno. Ime ni prazno. Česar nima naš jezik, kakor mu po Šafařiku pravi tudi Majar, gorotansko-slovenski sam, i to ima ugersko-slovenski!

T. Stanovali so tedaj Sloveni po Panonskem, Bulgarskem in Moravskem, kakor stanujemo p. sedaj Slovenci po Kranjskem, Štajarskem, Koroškem; in kakor se naš jezik ne imenuje kranjski, koroški ali štajarski, ampak slovenski, tako se mi zdi prav in primerno, da se prvi knjižni jezik ne zove panonski, bulgarski ali moravski, ampak slovenski — po narodu, ki ga je govoril.

U. Dobro, verlo dobro! Tako je prav; zdaj vsaj vem, kako mi je imenovati.

XIII.

U. Pojasni mi sedaj še razmero, v kateri je nekdanji jezik slovenski proti sedanjim slovanskim.

T. Imé Sloven se ima razlagati v dvojnem pomenu — v obñnem in posebnem; tako, bi djal, se sme razločiti tudi razmera.

Posebej kaže p. Miklošič itd., da je nekdanja slovenščina mati sedanji ali novi slovenščini pa bulgarščini; Sreznjevskij itd. pa terdi, da je tedanje slovensko narečje sicer prvo po starosti, toda le brat med brati.

U. Torej mi je bila tolikanj všeč primera tvoja, da je jezikov razred slovanski sam velika zadruga, v kateri živijo mnoge družine; in kakor ima vsaka zadruga svojega starosta ali starešina, tako ga imajo tudi jeziki slovanski.

T. V tem oziru se mu gotovo spodobi pridevek stari t. j. staroslovenski jezik ali staroslovenščina. Sicer imenujejo slovanske govore le-ti sploh narečja, in govorijo tako tudi le o staroslovenskem narečji. Vendar ima vsako sedanjih že svojo staro književnost, in torej je brati sim ter tje o narečji starohrovaškem in serbskem, o staro- in novobulgarskem, staro- in novoruskem, českem itd.

U. In v kateri občni razmeri so si med seboj?

T. Vsem sedanjim slovanskim jezikom, pravi Miklosič, hrani staroslovenščina v sebi prestare oblike in gotove pravila ter se sme imenovati serce ali središče slovanskega jezikoslovstva. Ne le sreda, začetek in sveršetek se sme zvati, pravijo Sreznjevskij, Jagić itd. V njej se vjemajo več ali menj vse sedanje narečja, zlasti po svojih starejih oblikah; čim dalje se nazaj sledé, tim bliže so ji.

U. Na njo se sme opirati, po nji se ima ravnati tedaj i naša mila slovenščina, kakor veléva Jezičnik v svojem glasovitem pismu.

Šolsko blagó.

(Pri branji.) Učenci berejo v »Drugem berilu« (pod št. 144.) o morji, in sicer: »Nam naj bližeje je jadransko morje, ki sega do Tersta«. Učitelj naj nadaljuje: Jadransko morje so vrata iz našega cesarstva na morje, ker nikjer drugej se naše cesarstvo ne dotika morja, kakor ravno pri Terstu jadranskega. Jadransko morje je zaliv sredozemskega morja, katero se razprostira med Evropo, Azijo in Afriko. Jadransko morje je dolgo 425, široko pa 25 do 30 milj, in ima v planjavi okoli 4000 □ milj, in stoji med Laškim, Terstom, Istrijo, Dalmacijo in Albanijo. Njegovi poglavitni zalivi so pri Benetkah, pri Terstu, pri Kvarneri in Katari. Naj več in naj večjih otokov ima o dalmatinskem bregu. Njegovo imé se imenuje po beneškem mestu Adriji, katero je sedaj skoro eno uro od morja na kopnem; nekdanj pa je bilo gotovo tikomo pri morji, kar kaže, da se severno bregovje vedno bolj vekša.

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

(Dalje.)

„Peljaje se mimo neke gostilnice v kreber, se zažene mladi pes lajaje za nami“, pravi Vogt, „da prestrašeni konj v

breg zadirja. Med tem pricopotà starji pes, zgrabi mladega za uho, in ga vleče domú, naj se ravno na vso moč brani in hudo cvili. To se nam zdi prav čudno. Gostilničar pa nam drugokrat to zagonetko razvozlá. Za voljo jednake slabe šege je stari pes v svojih mladih dneh bil dostikrat tepen. Za tega voljo se je naganjanja odvadil, sedaj pa ostarel tudi svojemu nasledniku brani to sam po svojem nagibu“. Ravno tako so Bernardovi psi mlajše odgajali, kakor smo čuli. — V neki hiši so privadili mačko, da je hišnega tiča pri miru pustila. Ko pa ga začinja njena hčERICA zasledovati, jo mati sama tega odvadi, kar oboje je gotovo proti prirojenemu nagibu, ker ga obe morate skerbno zatajevati.

Še celó za svoje drugo pokolenje skerbi žival. Lani je v Cm. farovu mlada mačka ravno na poti pred hlevom prvokrat dve mladi imela; gleda ju in odide, kakor bi ne vedila, kaj ima storiti. Ključarica gleda to od daleč in gre po košaro, da bi ju noter djala. Ko se vrača, vidi, da stara mačka svojí vnukici ravno na hlev v seno nese, potem pa teče po njuno mater, jo prižene k mladima, in ker še ta zopet svoje dolžnosti ne čuti, jo pritisne in pritiska s taco na seno k mladima, dokler se mačkice ne lotite sesati.

Posebne važnosti in zanimivosti v živalskem življenji je medvedji pestun.

Medvedica verže poredno januarja ali februarja v svojem berlogu dvoje mladih obojega spola. Po letu ju ima vedno kraj sebe; v jeseni pa pustí hčerko, in si obderží samo medvedeca, kateri ji mora pomagati njena mladiča prihodnega leta pestovati; mora ju nositi čez potoke, luže, nevarna pota, jima hrano iskati in druge službe opravljati. Za tega voljo ga po Buskem imenujejo pestuna. Če je v tej službi nemaren, ga mati pretepe.

Pri Uralski gori vidi pred nekimi leti pastir medvedico z mladima in s pestunom k velikemu močvirju priti. Pestun pri-nesse na herbtu enega mladiča na drugo stran, in se verne, da bi še drugega čez spravil; pa sred močvirja ga spusti bodi si opešan ali kujav, in le na grozeče rjojenje materno ga zopet naloží in čez spravi. Ko mati za njim pride, ga naklopuška, da ne more stati, ali si ne upa.

Živalski jezik ali dogovor.

Iz vzajemnega poduka med živali sledi neobhodno, da se razumejo, in si vejo dopovedati, kaj hočejo, in da imajo tedaj svoj jezik, kateri je menda vsem soplemenecem razumljiv. Če mi njihovih različnih glasov ne umemo, se nam godí, kakor pri neznanem človeškem jeziku. Govorijo si živali po dve gibe, glasno in s kretanjem. Naj nižje, ktere nimajo pljuč — in zato govorijo po samem kretanji, p. červi. Zaževke si branijo nekaj z ustmi, nekaj s peroticami. Neke ribe imajo tudi glas. Naj jasneje je ptičji jezik, če ravno goskam pravimo, da gajajo, racam, da libajo, srakam, da regečejo, šterkom, da šterkljajo, kokljam, da kočejo itd. Drugače pa kože koklja, če najde kako zernice, drugače, če zagleda jastreba ali se psa plaši. Pišanci razločijo dobro te koke. Na prvega priletijo, na drugega se tiho poskrijejo, na tretjega bežijo z materjo in si imajo sploh kaj praviti. Taka je pri vseh plemenih. Pri pevkah je že samo petje mičen govor, vendar imajo še za svoje misli in čutke, za strah in up, za željo in gabo in za vso domačo potrebo dokaj posebnih glasov ali besedi. Če govorimo slaviču ali kalinu, žèbi in lišici, se jim očitno vidi, da pazijo in bi radi kaj rekli, pa ne morejo po našem. V njih je nekaj človeškega, kar se še ne more razodeti. Šoja se smeja skoro kakor človek, srakoper je rugavec ali zasramovavec, šterki se posvetujejo in kaj radi šterkljajo. Prigodi se, da se včasih, preden v južne kraje odrinejo, v velik kolobar razstavijo; eden je v sredini; dolgo žlobodrajo, zadnjič pa vsi na srednjega planejo, in ga prebodejo, — zakaj, — še nikdo ne slutí. Tudi vojske imajo med sabo, vsi enega kraja, zoper vse kakega drugega kraja. Na neko zapoved se zberejo, ena stranka na tem, druga na drugem polji. Živahno žlobodrajo, posebno nekteri starši — mlajši molčijo, in sklepejo, in začnejo boj. Pes in mačka imata polne orgle glasov. Tudi ribe pliskavice ali delfini se kličejo in opominjajo.

II.

Pisma slovenskemu učitelju.

Dragi prijatelj!

Že je minulo poldrugo leto, kar sem ti pisal, obljubovaje ti, večkrat te s kakim pismom razveseliti. Da ne govorim danes še o primorskih krajih in mestih, kakor sem ti obljubil, nikar ne bodi hud, kajti, danes imam pripravljeno drugo tvarino, ki ti zna za danes več koristiti, nego obljubljena. Danes nekoliko „o potresu“, ker vem, kako koristno je naravo in njene prikazni nekoliko poznati, ter pri kaki priliki svojim učencem o nji kaj povedati.

Ni nam še dosti znano do sedaj gospodarstvo nepredelane narave v notranjih globočinah naše zemlje; marveč moral se je človek zadovoljiti, da le opazuje prikazke in učinke te naj strašnejše naravne prikazni, in nobeden še ni mogel na tanko povedati, zakaj se tako godí. Zdi se nam, da neka podzemeljska moč hoče odpraviti vse overe, da bi se oprostila in zedinila z navadnim zrakom.

Ker pa se to ne more tako lahko zgoditi, mora se zemlja na tistih krajih stresti, kjer ravno ta čudna moč hoče zapreke odpravljati. Včasih se zemlja hitro po večkrat eden za drugim stresa, včasih pa počasi, in večkrat se primeri, da se zemlja pogrezne in dobi drugo podobo; predpotopni granit razpoka, doline nastanejo, in velik del dežele zalije voda. Sred morja nastanejo otoci, in spet drugi pogreznejo se v morsko globočino. Dereče reke usahnejo ali pa spremenene nenadoma svoj tek, in dostikrat še celó neizmerno morje zaganja strašne valove iz ravno teh vzrokov. Taki so učinki te strahovite prirodne moči, kedar se nam naj hujše prikaže.

Krasna mesta leže poderta in obdelani kraji so sedaj čudna prikazen. Strašna in nenavadna so pa tudi znamenja, ki pomenjajo potres. Nenavadni spremin bližnjega zraka nekako opijani človeka, in bridko tulenje živine naznanja grozečo nevarnost. Nebo se tamni, rudeči, in magnetnica se neredno presukava. — Za cesarja Tita 79. leta po Kristusu bil je strašen potres, ki je mesta Herkulanum, Stabiae in Pompeji zasul. Zgodovina novejšee dobe nam pripoveduje o več potresih, kojih učinke štejeemo k naj strašnejšim. Leta 1755. poderl je potres Lizabon ter 20000

Herkulanum itd. je rimski Veruva zasul ne na potres

ljudi pokopal v razvalinah. Od Grenlandije do Afrike segal je takrat potres, in še celó v Ameriki so ga čutili. Leta 1783. je enaka osoda zadela Kalabrijo, kajti še veliko let pozneje vidili so se žalostni ostanki strašnega razdjanja. Manjši prikazni te verste vidijo se skoraj vsako leto po mnogih krajih. Skušnja uči, da potresi naj večkrat nastajajo v goratih deželah, posebno blizo ognjenih gorá, in dokazano je, da so ž njimi v dotiki. Ktere prvotne moči potrese delajo in kaj jih zbuja, je težko povedati, prvič zato, ker so prikazki tako različni in čudni, drugič, ker človek ne more razdjavnih učinkov blizo opazovati. Mislili so nekteri, da je v sredi zemlje ogenj, od ktereга izvirajo potresi; drugi pa pravijo, da elekrika vzrokuje potrese. Na te mnenja naslanjaje se izpeljuje jih Bertholon iz enakih vzrokov kakor blisek in grom. Res je, da skoraj gotovo tudi elekrika veliko pripomore k potresom; ali poglobitna reč je naj beržeje, da jih napravlja ogenj, zrak in voda v oserčji zemlje. Če podzemski ogenj v globinah zemlje zaperti zrak razbeli, in se vode v vroče soparje spremené, prešinejo te tri pervine notranje dele, ki se vedno bolj kerčijo in belijo, in si s silo delajo dušek. Neizmerna je moč zraka, vode in ognja, kedar se skupaj kuhajo. — Kaj lepo primirja naš zveličar konec sveta s groznim potresom, ter nam pomenljivo kaže v prihodnost. Pač res bi bilo dobro se spominjati konec sveta!

To, dragi moj! za danes; prihodnjič hočem ti zopet kaj važnega povedati, posebno, če bom slišal, da takih reči ne prideržuješ sam za se, ampak da jih tudi pripoveduješ svojim večjim učencem v šoli. Tako boš marsikomó koristil; mene pa bo veselilo viditi svojega prijatelja, kako navdušeno dela na polji omike in izobraženosti. *) Z Bogom!

Tvoj

zvesti

V Ljubljani 15. marca 1867.

Jože Mikeljnov.

Dopisi in novice.

Iz Ljubljane. Pretečeno šolsko leto je bilo v Ljubljani 18 učiteljskih pripravnikov, in sicer 12 v I. in 6 v II. letu pripravniške šole. Iz med poslednjih sta bila samo dva poterjena za podučitelja v malih

šolah; uni 4 pa so mogli priti še k spraševanju in sicer zavoljo orglanja in cerkvenega petja, in zopet sta le samo dva dobro dostala to spraševanje. — V pripravniki šoli v Idriji je bilo 14 pripravnikov, kateri so dobili spričala za podučitelje v malih solah. Prejšnje leto je bilo v Ljubljani 12, v Idriji pa 5 pripravnikov, tedaj jih je bilo pretečeno leto v Ljubljani 6, v Idriji pa 9, tedaj letos v vsem 15 več mimo prejšnjega leta. V obeh pripravnicah so se pripravniki lepo in naj več hvalevredno obnašali; tudi v učenju so zadostavali postavi; samo v orglanji in v cerkvenem petji so se v Ljubljani slabše pokazali, to pa za to, ker jih je bilo več, ki niso tega še dovolj znali, ko so prišli v to šolo. (Po „Schulb.“)

— V Milicevi tiskarnici je natisnjen zapisnik nakupljenih šolskih knjig (Ausweis über die angekauften Schulbücher), kateri bo učiteljem, pa tudi šolskim prednikom za ta namen prav dobro služil. Ta zapisnik (Blanquet) je tako napravljen, da se lahko rabi za posamne šole, pa tudi za šolske okraje (Schulbezirke) in sicer za posamna leta in tudi za več let vkup. Ker se sedaj po nakupljenih šolskih knjigah meri število knjig, ki jih ubožni učenci zastoj dobivajo, je ta reč važna in tirja, da je nobeden pri šoli ne zanemarija, ker bi bil sicer on kriv krivice, ki bi se zavoljo tega godila ubožnim učencem. Vsaki učitelj naj od začetka in do konca vsakega šolskega leta posebej pa prav na tanko zapisuje, koliko istisov se je nakupilo čez leto v njegovi šoli te in une knjige; konec leta naj pa število vseh nakupljenih šolskih knjig sošteje in v imenovani zapisnik na tanko zapiše, ter naj ga na dan šolskega spraševanja dá gospodu dekanu. O knjigi: „Kratki Katekizem“ pa naj se posebej na posebnem listku zapominja, koliko se je je nakupilo, in ta list se ravno tako tudi vsako leto precej po šolskem spraševanju oddá gospodu dekanu, da pride k preč. škofijstvu, ktero potem od tukajšnjega založnika te knjige tirja 25 odstotkov od nakupljenih knjig za uboge učence. — Kako naj se ravná s šolskimi knjigami za ubožne učence je preč. škofijstvo že večkrat krepko naročevalo in jasno poočitivalo, posebno v okrožnicah pod št. $\frac{692}{145}$, $\frac{904}{209}$ in $\frac{1756}{364}$ preteč. l. in $\frac{23}{6}$ t. l. Naj bi se tedaj vsi g. g. učitelji in vsi, ki imajo dolžnost za to skerbeti, na tanko ravnali po teh pravilih, posebno sedaj, ker jim zgoraj naznanjeni zapisniki to delo še bolj razlagajo in lajšajo!

— Za ljudske šole na Primorskem je slavno deržavno ministerstvo knjižnino za uboge učence za to in prihodnje leto povzdignilo od 1800 gold. vkup na 7000 gold.; naslednje tri leta pa bo e. k. založništvo šolskih knjig na Dunaji vsako leto za 3000 gold. knjig razdelilo ubogim učencem v teh krajih. Lepo!

— Pri zadnji seji „Slov. Matice“ se je določilo, v koliko natisih pride na svitlo knjiga: „Štirje letni časi“, kateri bodo dodane lepe drevorezne slike, — da se izdá „Mineralogija“ s podobami, — da napreduje koledar z letopisom. Tudi se je določilo, da „Matica“ daruje nekaj svojih knjig gimnaziji kranjski in gimnaziji in realki ljubljanski, pa tudi kaznilnicam vsled prošnji e. k. deržavne pravdnije v Terstu in v Ljubljani, in da se poprosi slavni vit. Miklošič, da blagovoli „Matici“ darovati po en iztis svojih knjig.

Sveta maša.

Fr. Sr. Adamič.

*Allegretto.*SOPRAN.
ALT.

p *sfz* *ff*

Pred Bogom po-klek-ni-mo, Po-vzdig-ni-mo ser-

TENOR.
BASS.

ff *mf* *p*

cé, V ne-be-sa zdaj po - šlji-mo Vse mi-sli in že-ljé! Ta

ff

dar pre-sve-te ma-še sprej-mi od nas, o Bog! Naj zbrí-še grehe

p *sfz* *ff* *p*

na - še, naj var - je nas nad-log! Naj varje nas nad-log!

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Mille.